

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Кафедра публічного управління та адміністрування

ЦИМБАЛЕНКО ВОЛОДИМИР СЕРГІЙОВИЧ

**ЛЮСТРАЦІЯ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ
НАПРИКІНЦІ ХХ СТ.: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ**

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи на здобуття наукового ступеня

магістра публічного управління

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Неоднозначність і багатогранність трансформаційних процесів сучасного суспільства вимагають реформування сфери державного управління. Відсутність «гнучкості» бюрократичного апарату, низька якість професіоналізму, чітких стандартів та процедур діяльності управлінців заважають вирішенню стратегічних завдань розвитку суспільства, держави та регіону в швидкоплинних умовах.

Зміни у всіх сферах життєдіяльності нашого суспільства, що відбуваються останнім часом, просувають Україну до впровадження демократичних стандартів розвинутих країн світу. Люстрація також цьому сприятиме.

Проблеми очищення державної влади за допомогою люстраційних процедур є одними з актуальних і водночас дискусійних у сучасній науці та державній сфері. Люстрація як феномен та інститут суспільного життя поки що не є досконало вивченими. Традиційно під люстрацією розуміють один із способів відмови від спадщини радянського минулого або корумпованості посткомуністичної влади. Люстрація застосовується під час радикальних змін державного управління, політичних епох, еліт та режимів, а також як спосіб переформатування політичної системи країни.

У довідковій літературі люстрація найчастіше визначається як особлива процедура перевірки осіб, що займають відповідні державні посади, щодо їх приналежності в минулому до керівництва комуністичних партій, служб безпеки тощо. У ракурсі новітньої історії України - це недопущення до державних посад тих людей, які прямо або опосередковано виступали проти самостійності України, зраджували ідеалам незалежності української держави. Сучасна Українська держава змінює свої пріоритети, завдання, методи управління. Особливе місце та роль в цьому процесі оновлення посідає люстрація.

Аналіз досліджень та публікацій. Тема люстраційної складової в управлінському дискурсі є недостатньо дослідженою. Науковці сьогодення частіше розглядають люстрацію у юридичній та політичній площині, аніж в контексті державного управління. Проте, не дивлячись на це, певні напрацювання з даної тематики зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці: Л. Антоненко, І. Безклубий, П. Блажек, Е. Бланкенбург, П. Гжеляк, Р. Девід, В. Дейниченко, С. Денисюк, П. Жачек, В. Каспрук, Р. Костишин, І. Кочкодан, Є. Льозіна, М. Мартинович, Н. Міненкова, А. Митко, О. Овчаренко, А. Порайко, А. Резанович, І. Рибачок, О. Степаненко, К. Оффе, К. Хлабистова, С. Шевчук, С. Яницький та багато інших.

Аналіз літератури свідчить про високий рівень наукового опрацювання проблематики люстрації загалом. В той же час досліджень впливу люстрації на зміни механізмів управління державою, а також наукових праць щодо сутності інституту люстрації та практичних рекомендацій щодо застосування люстрації в сучасному адміністративному і політико-правовому полі поки що недостатньо. Тому ми вважаємо необхідним висвітлити перебіг люстраційних процесів в Україні, порівнюючи його з досвідом демократичних країн ЦСЄ. В сучасному українському суспільстві відчувається потреба в оновленні публічного управління. Люстрація і є засобом демонтажу, очищення влади, позбавлення від політичного баласту. Люстраційна практика є складною, болючою, але необхідною на шляху демократичних трансформацій. Оскільки

вибір шляхів здійснення люстрації є темою дискусійною та суперечливою, то це ще раз підтверджує необхідність її теоретичного обґрунтування.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є вирішення теоретико-практичних проблем, пов'язаних з дослідженням механізму застосування люстраційних процесів як умови зміни управлінського апарату на прикладі країн Центрально – Східної Європи та удосконалення системи впровадження і регулювання питань люстрації в українській державі . Метою роботи є також дослідження люстрації як системи заходів, спрямованих на захист державного управління від бюрократизму та корупції.

Для досягнення зазначеної мети дослідження необхідно вирішення таких завдань:

-розкрити основні поняття та категоріальні особливості, висвітлити стан наукової розробки проблеми люстрації в галузі державного управління та в інших споріднених сферах ;

-висвітлити теоретико – методологічні засади дослідження люстраційних процесів в сфері державного управління;

-здійснити аналіз зарубіжного досвіду люстрації в країнах Центрально – Східної Європи;

- проаналізувати впровадження люстрації та її специфічні риси в країнах Балтії;

- визначити напрямки оптимізації управління процесами люстрації, використовуючи закордонний досвід, та винайти можливі шляхи його адаптації в Україні;

- проаналізувати нормативно – правові акти, які стосуються проблем люстрації в Україні і визначити можливості застосування досвіду країн ЦСЄ у люстраційних спробах;

- знайти перспективні напрямки в проведенні люстрації у процесі адміністративної реформи.

Об'єктом дослідження є особливості засобів люстрації в державно – правових системах країн Центрально – Східної Європи.

Предметом дослідження є удосконалення механізмів державного регулювання процесом люстрацій в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям дослідження є сукупність універсальних (філософських), загальнонаукових , спеціальних та спеціалізованих методів наукового пізнання. . У роботі використовувалися такі загальнонаукові методи , як: аналіз та синтез, абстрагування, узагальнення, індукція та дедукція, аналогія, формалізація тощо. Крім того, до цієї групи методів долучалися такі підходи: історичний, для виявлення походження та розвитку явища та інституту люстрації, соціологічний підхід для детального аналізу соціальних процесів, що зумовлюють використання люстраційних методів в управлінських справах, у політиці; культурологічний підхід для визначення рівня політичної культури громадян у кризові моменти суспільного життя; синергетичний підхід для розуміння властивостей динаміки самоорганізації в соціумі. Форми і методи емпіричного рівня пізнання , а саме методи спостереження , опису та порівняння, дозволили простежити еволюцію поняття «люстрація» та проаналізувати становлення феномену люстрації в Україні, а також описати особливості люстраційних процесів в зарубіжних країнах. *Системний* метод використовувався для з'ясування цілісного образу люстраційних процесів через специфіку проявів їх окремих рис та деталей у соціально - політичному просторі України. *Діалектичний* метод пізнання сфери публічного управління дозволив нам виявити закономірності і тенденції розвитку феномену

люстрації в соціально-політичному житті. *Компаративний* метод застосовано під час аналізу управлінської та політико-правової бази щодо питань люстрації в країнах ЦСЄ та українському законодавстві. До спеціальних методів, що використовувалися у процесі дослідження, належать: структурний, статистичний, соціологічний, прогнозування, інформаційний, комплексний та ін.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що автор здійснив спробу комплексно та всебічно дослідити питання механізмів державного регулювання процесів люстрації у Центрально – Східній Європі і в Україні.

Практичне значення. Розроблені в роботі теоретичні положення, доведені до рівня конкретних пропозицій, можуть бути реалізовані у вітчизняній практиці сфери державного регулювання процесів люстрації .

Структура та обсяг магістерської роботи

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять шість підрозділів, висновків, списку літератури. До тексту додано список використаних джерел (98 найменування). Загальний обсяг роботи становить 96 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 85 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та основні завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення виконаної роботи.

У **першому розділі «ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ ЛЮСТРАЦІЇ»** надана характеристика проблематики та джерельної бази дослідження люстрації як феномену, інституту та практики державного управління в Україні.

У підрозділі 1.1. *«Понятійно-категоріальний апарат і стан наукової розробки проблеми люстрації»* розглянуто виникнення та розвиток люстраційних практик в історичному ракурсі. Визначено три основні правові концепції люстрації, а також розглянуті різновиди люстрації – політична, економічна, державна.

Здійснено спробу відокремити розгляд люстрації в необхідному для нашої роботи ракурсі від юридичних та політологічних розвідок. Очевидно, що природа люстрації є складною та її теоретичне вивчення передбачає синтез зусиль, співпрацю науковців з різних галузей знання. Стан наукової розробки проблеми люстрації в Україні загалом можна оцінити як достатній.

У підрозділі 1.2 *«Теоретико-методологічні підходи висвітлення люстраційних процесів в сфері державного управління»* розглянуто методологічні проблеми використання поняття «люстрація» в науковому дискурсі, а також в нормативно-правових документах нашої держави.

Методологічну основу даної роботи становить комплекс загальнонаукових методів, принципів та сучасних підходів, що забезпечує всебічний аналіз люстраційних процесів. Зазначено, що міждисциплінарна сутність процесу люстрації зумовлює неоднозначність у питаннях конкретного методологічного інструментарію дослідження. Врахування багатозначності поняття і багатогранності природи люстрації пояснює різноманітність прийомів, способів та засобів дослідження цього феномену.

Вважаємо, що головною причиною недовісти люстраційних спроб в нашій країні є неповне розуміння люстрації як правового явища, наукова та законодавча невизначеність

її природи, ознак, різновидів. Очевидною є відсутність системного аналізу люстрації як багатогалузевого дієвого правового інституту. Аналіз наукової літератури свідчить, що на практиці вчені не завжди користуються чіткими дефініціями із енциклопедій та обґрунтованими науковими концепціями люстрації керівних структур. Натомість вони звертаються до інших джерел інформації щодо люстрації - статистичних даних судів, правоохоронних органів та інформаційних матеріалів у ЗМІ. Це послаблює теоретичну базу вивчення люстраційних процесів загалом.

У такий спосіб, було з'ясовано, що інститут люстрації в науковому дискурсі може бути досліджений за допомогою сукупності сучасних методів і підходів. Разом з тим зазначаємо, що прогрес у вивченні люстрації як феномену, інституту та практики потребує подальших методологічних зусиль з боку науковців з різних галузей.

У другому розділі «ЛЮСТРАЦІЯ ЯК ДЕМОКРАТИЧНА СИСТЕМА ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У ПРОЦЕСІ ДЕКОМУНІЗАЦІЇ В КРАЇНАХ ЦСЄ» визначені специфічні риси люстраційних процесів, що проходили в країнах Центрально-Східної Європи та в країнах Балтії.

У підрозділі 2.1 «Характерні риси здійснення процесу люстрації в країнах Центрально-Східної Європи(на прикладі Німеччини, Чехії, Польщі, Угорщини)» проаналізовано основні цілі люстраційних заходів в країнах ЦСЄ, а також розглянуті механізми люстрації і відкриття архівів, застосовані в посткомуністичний період.

Першими державами, які прийняли законодавчі рішення про люстрацію і відкриття архівів в регіоні, стали Німеччина і Чехословаччина. У Чехословаччині закон «Про люстрацію» був ухвалений у жовтні 1991 року. В Німеччині починаючи з 1992 року люстраційні дії проводились на основі «Закону про документацію Штазі».

В Польщі та Угорщині відбулася «м'яка» люстрація. Перехід до демократії в Польщі і Угорщині - країнах, що мали в комуністичний період найбільш розвинене громадянське суспільство і масовий протестний рух, - був здійснений в результаті компромісів, досягнутих в ході переговорів між комуністичною владою і опозицією. На відміну від Німеччини і Чехословаччини, Польща і Угорщина проводили менш рішучу і послідовну політику декомунізації.

З'ясовано, що країни, які ми розглянули з метою аналізу люстраційних практик - Німеччина(НДР), Чехія, Польща і Угорщина, - здійснювали люстраційні заходи у своєрідний спосіб. Зазначено, що всі люстраційні дії відбувалися за активного сприяння громадянського суспільства, в умовах відновлення довіри до судової системи цих країн і оприлюдненні історичних архівів служб державної безпеки.

У підрозділі 2.2 «Впровадження акцій люстрації в країнах Балтії» зазначено, що особливість ситуації в країнах Балтії полягала в тому, що архіви радянського КДБ були у великому обсязі вивезені з союзних республік до Москви. Саме тому для недопущення до влади в нових умовах колишніх партійних функціонерів і чекістів Балтійським державам доводилося розробляти особливі кадрові механізми. Так, в Латвії і Естонії радянська правляча еліта була частково відсторонена від впливових посад за допомогою законів про громадянство.

Латвія не ухвалювала окремих законів про люстрацію. Але обмеження люстраційного характеру були включені в деякі інші закони цієї держави.

У 1995 році в Естонії був ухвалений закон "Про узяття на облік і оприлюднення даних осіб, що служили в органах безпеки, розвідки або контррозвідки збройних сил

держав, що окупували Естонію, а також осіб, що співпрацювали з ними». За цим законом, колишні співробітники і інформатори секретних служб нацистської Німеччини і Радянського Союзу повинні були добровільно повідомити про себе впродовж року поліції безпеки Естонії. Ніяких санкцій проти тих, що виконали цей припис, передбачено не було, імена ж агентів, що не заявили про себе в установленому порядку, оприлюднювалися.

В Литві увесь цей процес стався дещо пізніше. Лише у 2000 р. в цій країні вступив у силу закон про люстрацію, згідно якого усі особи, які співпрацювали із співробітниками КДБ, протягом 10 років не можуть займати державні посади, працювати в установах освіти та банках.

Зроблено висновок, що сполучаючи люстраційні проекти з антикорупційними заходами, прихильники пізніх люстрацій в країнах Балтії намагалися виправити неповноту і несправедливість демократичних перетворень, здолати громадське розчарування, викликане тривалим формальним і неформальним впливом колишньої номенклатури, зруйнувати відтворення номенклатурних мереж, вирішити проблеми неефективного державного управління, соціальної нерівності і корупції.

У третьому розділі «ЗАСТОСУВАННЯ ДОСВІДУ КРАЇН ЦСЄ У ЛЮСТРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ В УКРАЇНІ» вказані основні напрямки застосування досвіду країн ЦСЄ та Балтії у реалізації люстраційних дій.

У підрозділі 3.1 «Реалізація Закону України «Про очищення влади» від 16.09.2014 р. і можливості застосування люстраційного досвіду країн ЦСЄ в Україні» зазначено, що Україна приєдналася до низки тих країн, що стали врешті - решт постсоціалістичними в Центральній та Східній Європі (ЦСЄ), включаючи (НДР) Німеччину, Чехію, Болгарію, Угорщину, Польщу, Румунію, Литву, Естонію, які розпочали люстрацію на більш ранньому етапі. В той же час українські реформи можна розглядати в контексті політики **"пізньої люстрації"**.

Підкреслено, що мова про закон щодо люстрації йшла ще під час Помаранчевої революції 2004 – 2005 років, але цей проект так і залишився проектом. Крім того, в даному випадку має сенс говорити про "другий транзит", оскільки в результаті масових протестів, що проходили на київському Євромайдані з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року, Україна, по суті, пережила ще одну зміну режиму. Тому прийняті люстраційні заходи торкнулися як радянського періоду, так і правління антинародного режиму В. Януковича і «Партії регіонів».

На відміну від балтійських країн, Україна перебувала у складі СРСР увесь термін існування Союзу. Тривале існування України в Російській імперії і Радянському Союзі призвело до виникнення змішаного соціуму, до більш тісного взаємопроникнення еліт, прямій передачі тоталітарних практик у відносинах держави і суспільства, ніж у будь-якій іншій країні ЦСЄ, включаючи країни Балтії. Крім цього, зміни в нашій країні відбувалися під тиском агресивної політики РФ, яка, використовуючи слабкість держави, і порушуючи всі міжнародні норми, захопила Крим і розгорнула війну на території Донбасу.

Під великим громадським тиском закон "Про очищення влади" був прийнятий Верховною Радою і вступив в силу 16 жовтня 2014 року.

Отже, українська ситуація з процесом очищення влади істотно відрізнялася від інших держав ЦСЄ. Український закон про люстрацію був прийнятий набагато пізніше, ніж у більшості європейських сусідів - з моменту розпаду Радянського Союзу минуло 23 роки. Україна вибрала найбільш жорстку, так звану "ексклюзивну" люстраційну модель,

використану раніше в Східній Німеччині і Чехословаччині, і вдавалася до активного звільнення з посад "об'єктів" люстрації. Автори українського закону «Про очищення влади» часто посилалися на досвід тих держав, що були першими серед країн, які входили до прорадянського блоку та звернулися до люстраційних заходів.

У підрозділі 3.2 «Проблеми та перспективи застосування люстрації в процесі адміністративної реформи в Україні» йдеться про труднощі впровадження законів України «Про очищення влади» і «Про відновлення довіри до судової влади в Україні».

Зазначено, що в Україні опір люстрації спочатку був дуже сильним. Фактично закон "Про очищення влади" саботувався майже в кожній державній установі. Одні організації не звільняли працівників, інші влаштовували тяганину, своєчасно не розголошували підсумки люстраційних перевірок; чиновники фальсифікували декларації про доходи. Сам закон постійно знаходився і продовжує знаходитися під загрозою відміни. Супротивники люстрації, в першу чергу, депутати "Опозиційного блоку", що складається головним чином з колишніх членів "Партії регіонів" экс-президента В. Януковича, постійно критикують закон за порушення презумпції невинуватості та інших міжнародних принципів і норм. Вони нерідко посилаються на рішення Венеціанської комісії, яка розглядала український закон про люстрацію в жовтні 2014 року і оприлюднила в грудні того ж року досить критичне судження, в якому йшла мова про неповну відповідність закону міжнародним стандартам і принципу верховенства права. Україні рекомендували змінити деякі новели закону, зокрема ті, що стосуються органів місцевого самоврядування.

До того ж, заходи, пов'язані з очищенням судової системи, досі виявлялися малоефективними. Більшість суддів вважають, що люстрація не потрібна. Частина суддів відмовлялися давати згоду на проходження люстраційних перевірок. Керівництву судів вдається зберегти свої посади. Судді, що підпадають під перевірки, намагалися заблокувати діяльність ТСК, оскаржуючи в судах повноваження комісії і призначення її окремих членів. Пізніше вони подавали скарги на висновки комісії, намагаючись припинити розгляд питань ВРЮ. Крім того, у випадках апеляцій звільнених чиновників, судді нерідко займали їх сторону, відновлюючи в посадах. Усе це триває по теперішній час.

Зроблено висновок, що, використовуючи досвід країн ЦСЄ і набуваючи свій, життєве необхідний практичний досвід, Україна намагається раціонально використати надбання європейських сусідів. Суперечності в державних документах і перманентні політичні кризи заважають просуванню дієвих реформ в Україні. Це стосується і люстрації.

ВИСНОВКИ

У даній магістерській роботі наведено нове вирішення актуальних теоретичних завдань з обґрунтуванням наукових положень та розроблення практичних рекомендацій щодо механізмів державного регулювання процесів люстрації в Україні. Результати дослідження дають підстави сформулювати наступні висновки, що мають теоретичне та практичне значення:

1. З'ясовано, що проблематика процесу люстрації в країнах ЦСЄ є предметом наукових досліджень, проте недостатньо опрацьованими є підходи щодо діяльності органів державної влади України по використанню міжнародного досвіду у сфері боротьби з залишками радянського минулого і по викоріненню, за допомогою люстрації,

осіб зі старої еліти, які все ще перебували на провідних посадах, та з надбанням «нових хвороб» суспільства років незалежності таких, як корупція і кримінальні схеми. Дослідження теоретичних основ державного управління, в тому числі, процесів люстрації, знайшли своє обґрунтування у працях таких зарубіжних і вітчизняних вчених, зокрема: Л. Антоненко, І. Безклубий, П. Блажек, К. Вілке, Я. Воленський, А. Гайдамацький, П. Гжеляк, Р. Девід, В. Дейниченко, С. Денисюк, П. Жачек, К. Зінов'єв, С. Карштенд, В. Каспрук, Р. Костишин, І. Левенок, В. Лемак, Є. Льозіна, А. Митко, О. Овчаренко, О. Степаненко, Я. Турчин, К. Оффе, К. Хлабистова, С. Яницький та багато інших.

Процес люстрації [Люстрація (від латинського *lustratio* – очищення через жертвоприношення)] – в адміністративно-політичному сенсі означає очищення влади від старих кадрів, заборону функціонерам попередньої влади займати посади в державному апараті, обиратися у представницькі органи, бути суддями, інколи навіть займатися педагогічною діяльністю тощо.

Крім того, люстрація є одним із засобів забезпечення перехідної форми справедливості для так званих транзитних суспільств, котрі віддали перевагу демократичним цінностям в організації держави. Люстраційні заходи повинні відповідати принципу верховенства права й основним свободам, концептуальним принципам демократії, а також мають супроводжуватися певними гарантіями, які унеможливають використання люстрації для зведення політичних й особистих рахунків із державними посадовцями і політичними опонентами. Стан наукової розробки проблеми люстрації в Україні загалом можна оцінити як достатній.

2. Теоретико-методологічну основу магістерського дослідження становили теорія державного управління, теорія держави і права, деякі галузі права, а також система універсальних (філософських), загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Були використані сучасні підходи, що широко впроваджуються у науковий дискурс – синергетичний, міждисциплінарний, когнітивний та інші.

Міжгалузєва сутність інституту люстрації зумовлює неоднозначність у питаннях конкретного інструментарію дослідження та потребує подальших методологічних зусиль вчених.

3. Сучасний термін «люстрація», який застосовується європейськими вченими та політиками, виник на початку 90-х років ХХ століття в країнах Східної Європи після падіння в них комуністичного ладу. Після падіння комуністичних режимів колишні комуністи зберігали державні посади в багатьох країнах ЦСЄ.

У деяких державах процес люстрації пройшов безболісно та у короткий термін, у інших затягнувся на довгі роки та навіть десятиліття. Але найголовнішим є те, що вдавшись до люстраційних процесів та механізмів, громадяни цих держав отримали можливість жити у розвинутих, ідеологічно вільних та демократичних країнах.

Люстраційний досвід іноземних держав суттєво розрізняється способами проведення люстраційних процедур. Так, якщо в одних країнах обмеження доступу до державної служби здійснювалося на підставі «біографічного контролю» (співпраця з попереднім режимом) (Німеччина, Чехія, Країни Балтії), то в інших така заборона застосовувалася лише за приховування таких фактів (Польща, Угорщина).

Головними принципами люстрації в європейських країнах виступають: існування тоталітарного режиму, як передумови люстрації; метою люстрації є захист нової демократії, яка тільки формується після падіння тоталітарного режиму; тимчасовий

характер, який вимагає визначення періодів, на які поширюється люстрація та встановлення чітких термінів її проведення; обмежене коло об'єктів люстрації, тобто люстрація може бути застосована до тих осіб, які не можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності проте, які займали високі посади при тоталітарному режимі і підтримували його та ін.

Як показав аналіз посткомуністичних трансформацій в країнах ЦСЄ, прийняття і реалізація заходів перехідного правосуддя вимагали, як мінімум, двох чинників, - інституціонального чинника у вигляді періодичної зміни влади і наявності політичних груп, що активно виступають за люстрацію. Їх поєднання призводило до реалізації цих заходів на тому або іншому етапі.

Так, в Німеччині і Чехії, де відразу після падіння комуністичного режиму до влади прийшли опозиційні сили, що активно підтримували якісну зміну еліт, відповідні кадрові заходи були вжиті вже впродовж першого електорального циклу.

У інших же країнах - Польщі, Румунії, Словаччині, Литві та ін. - це відбувалося лише через декілька електоральних циклів, після того, як до влади приходила націлена на декомунізацію опозиція.

Не останню роль в проведенні люстрації зіграв особистісний чинник. Діяльність таких авторитетних лідерів, як Й. Гаук в Німеччині, В. Гавел в Чехії, Я. Чарногурський в Словаччині, К. Думитреску в Румунії, Б. Гаяускас в Литві та інші, мало величезне значення для консолідації різних політичних сил навколо відповідних проектів реформ.

4. Країни Балтії стали на шлях демократичних перетворень та змін власної еліти саме завдяки впровадженню у свою державну політику механізму люстрації. Специфіка цього механізму (зокрема, у Латвії та Естонії) полягала у виявленні неблагонадійних громадян, складання та опублікування їх списків без яких-небудь інших правових наслідків. У Латвії не було ухвалено окремого закону про люстрацію загалом.

В Литві лише у 2000 р. вступив у силу закон про люстрацію, згідно якого усі особи, які співпрацювали із співробітниками КДБ, протягом 10 років не можуть займати державні посади, працювати в установах освіти та банках.

5. Після Революції Гідності проведення люстрації державних чиновників в нашій країні стало нагальною проблемою. В квітні 2014 року Верховною Радою був ухвалений закон "Про відновлення довіри до судової системи України" (про люстрацію суддів), що припускає перевірку суддівського корпусу на предмет відповідності рішень суддів законам України і міжнародним нормам в області прав людини (Закон України № 1188 - VII "Про відновлення довіри до судової системи України" від 8 квітня 2014 р.). У вересні 2014 року Верховна Рада ухвалила Закон «Про самоочищення влади». У такий спосіб, люстрація отримала правовий фундамент. Розпочалася реалізація законів. Визначити, скільки людей потрапляє під люстрацію, дуже складно. За різними даними, протягом 2 років під люстраційну перевірку потрапили близько 700 тисяч осіб. Серед них: 59% чиновників, 32% працівників МВС, 31% прокурорів, 5% співробітників СБУ, 31% суддів.

Ще однією особливістю українського історичного досвіду стало те, що, на відміну від інших країн ЦСЄ, Україна здійснювала люстраційні реформи в ситуації військового конфлікту. Один з її регіонів був анексований, а східні території Донбасу захоплені проросійськими сепаратистами за підтримки російської армії.

Як і в деяких країнах ЦСЄ, люстрація в Україні була пізньою та паліативною. Люстраційним процесам заважали і заважають політичні суперечності, проблеми

застосування документів, в яких більше політичної доцільності, ніж юридичної логіки, а також тиск міжнародних партнерів та організацій.

6. Люстрація є і буде важливим напрямом удосконалення системи державного управління в сучасній Україні. У проведеному дослідженні ми неодноразово зазначали, що у владних елітах протягом існування незалежної України не було цілісного розуміння шляхів розвитку країни. На жаль, не завершеними є люстраційні процеси, значною є корумпованість адміністративно - політичних прошарків соціуму. Люстрація в Україні є обмеженою багатьма обставинами, тому вона і втрачає роль інструменту оновлення бюрократичного класу.

Як наслідок відсутності адекватної владної еліти, ми спостерігаємо зубожіння і знедолення в соціально-економічному становищі більшості українців, не говорячи уже про те, що не забезпечується комплекс основних прав і свобод громадян. Очевидно, що люстрація є надскладним завданням для слабкої правової системи української держави.

Чималий обов'язок у вирішенні всіх цих нагальних питань та кадрових проблем, пов'язаних з професіоналізмом і, насамперед, з незаплямованою репутацією, лягає на плечі новообраної політичної сили – партії «Слуга народу» на чолі з Президентом Володимиром Зеленським.

АНОТАЦІЯ

Цимбаленко В.С. Люстрація у країнах Центрально-Східної Європи наприкінці ХХ ст.: досвід для України - На правах рукопису.

Магістерська робота на здобуття освітнього ступеню «магістр». Чорноморський національний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2020.

Зміни у всіх сферах життєдіяльності нашого суспільства, що відбуваються останнім часом, просувають Україну до впровадження демократичних стандартів розвинутих країн світу. Люстрація як один із засобів очищення влади також цьому сприятиме.

Об'єктом дослідження є особливості засобів люстрації в державно – правових системах країн Центрально – Східної Європи.

Предметом дослідження є удосконалення механізмів державного регулювання процесів люстрації в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду.

У процесі дослідження було з'ясовано, що люстрація в Україні є пізньою та незавершеною; люстраційним процесам заважали і заважають політичні суперечності і обставини, проблеми застосування документів, слабка судово-правова система української держави. Це і є одним з нагальних завдань нової влади.

Ключові слова: люстрація, державне управління, декомунізація, демократичні перетворення.

SUMMARY

Tsimbalenko V.S. Lustration in the countries of Central and Eastern Europe at the end of the twentieth century: experience for Ukraine - On the rights of the manuscript.

Graduate work for obtaining an educational degree “Master”. Petro Mohyla Black Sea National University. - Mykolaiv, 2020.

Recent changes in all spheres of life of our society are pushing Ukraine towards the implementation of democratic standards in developed countries of the world. Lustration, as one of the means of purifying power, will also help.

The object of the study is the features of lustration in the state - legal systems of the countries of Central and Eastern Europe.

The subject of the study is to improve the mechanisms of state regulation of lustration processes in Ukraine, taking into account foreign experience.

In the course of the research it was found out that lustration in Ukraine is late and incomplete; political contradictions and circumstances, problems with the use of documents, and weak judicial system of the Ukrainian state hindered and prevented lustration processes. This is one of the urgent tasks of the new government.

Key words: lustration, public administration, decommunization, democratic transformations.